

Artikkelen er publisert under modellen grønn åpen tilgang (green open access). Det betyr at utgiver tillater forfatter å arkivere sin artikkel i åpne institusjonelle arkiv (egenarkivering) eller på eget eller arbeidsgivers nettsted, i den versjon og det format som ble godkjent av tidsskriftets redaksjon (akseptert versjon/tekstversjonen).

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Dahl, J. Y. (2019). Spaningsblikket – en utforskning av politispaneres lesning av omgivelsene.

Tidsskrift for samfunnsforskning, 60(3), 211-227. doi: [10.18261/issn.1504-291X-2019-03-01](https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2019-03-01)

Dette er siste tekstversjon av artikkelen, den kan inneholde ubetydelige forskjeller fra forlagets pdf-versjon.

Spaningsblikket – En utforskning av politispaneres lesning av omgivelsene

The physical surveillance gaze – exploring how covert police officers interpret their surroundings

Johanne Yttri Dahl, Førsteamanuensis, Forskningsavdelingen Politihøgskolen,

Epost: johanne.yttri.dahl@phs.no

Sammendrag:

I denne artikkelen utforsker jeg politispaneres profesjonsblikk. Ved å gjøre dette utvikler og lanserer jeg begrepet *spaningsblikket*. I artikkelen drøftes hva spaningsblikket er, hvordan det formes og utvikles. Spaningsblikket handler om hvordan politiet bruker blikket til se, å lese, følge og gi mening til de person(er) de observerer. Spaningsblikket er et fokusert, skjult blikk det kan være krevende å se med. Det kan være både et proaktivt og et reaktivt blikk, ettersom det benyttes både for å oppklare og for å forebygge kriminalitet. Spaningsblikket aktiveres når man har et objekt eller en sak man skal innhente relevant informasjon om. Artikkelen søker å gjøre eksplisitt og artikulere, samt begrepsfeste, noe av den tause kunnskapen som er på spaningsfeltet. Dermed vil artikkelen bidra til økt fenomenforståelse om spaning og å belyse en viktig arbeidsmetode i politipraksisen det er generelt lite innsyn i og som det har vært lite forskning på, men som i økende grad benyttes. Det empiriske grunnlaget for artikkelen er kvalitative dybdeintervju med polititjenestepersoner som spaner på mobile vinningskriminelle, og er komplementert av noe deltakende felt observasjon.

In this article I explore the professional gaze of police officers conducting covert physical surveillance. By doing this I develop and put forward the concept of *the physical surveillance gaze*. Moreover, this article discusses what the physical surveillance is and how it is formed and developed. The physical surveillance gaze is about how the police use their gaze to watch, follow, read, and give meaning to the people they are observing. The physical surveillance gaze is a focused and concealed gaze it may be demanding to use. It may be both a proactive and a reactive gaze, as it is used both to detect and to prevent crime. It becomes operational when information about a specific object or case is to be obtained. The article seeks to make explicit and articulate some of the tacit knowledge that characterises the field. Accordingly, the article will contribute to increased understanding of the phenomenon by shedding light on a part of the police's work methods there is little empirical knowledge about, but that is increasingly used. The empirical grounds for this article are in-depth

interviews with police officers conducting physical surveillance on itinerant crime groups, complemented by some participant observations.

Stikkord: Politi, politiblikket, spaning, spaningsblikket.

Key words: Police, police gaze, covert policing, physical surveillance gaze.

Introduksjon

I denne artikkelen utforsker jeg politispaneres profesjonsblikk ved å rette fokus mot og fremme begrepet *spaningsblikket*. Spaningsblikket handler om hvordan politiet bruker blikket til å se, lese, følge og gi mening til de person(er) de observerer. Spaning er en ulovfestet arbeidsmetode¹ for innhenting av data gjennom skjult politiarbeid. Ved spaning blir den som er mistenkt for å ha begått en straffbar handling overvåket, holdt under oppsikt eller skygget i skjul (Andenæs, 1990). Metoden brukes til å identifisere og observere personer som mistenkes for pågående eller begått kriminell aktivitet. Målsettingen med et spaningsoppdrag er å skaffe informasjon til bruk i videre etterforskning (Bjerknes & Johansen, 2009). Spaning er en arbeidsmetode der verken de man spaner på eller andre skal være klar over politiets spaningsvirksomhet. Spaning kan fortas fra en fast spaningspost, til fots eller ved hjelp av andre fremkomstmidler som offentlig transport, bil og sykkel (Bjerknes et al., 2017). Spaning kan også foretas digitalt. Begrepet spaningsblikket bygger på Finstads (2000) begrep 'politiblikket'. Spanere er politi, men det er noen grunnleggende forskjeller mellom politiblikket og spaningsblikket. I denne artikkelen drøftes hva spaningsblikket er, og hvordan det formes og utvikles.

Det er viktig å ha kunnskap om spaning fordi spaning er en av politimetodene hvor man ser en formålsglidning. 'Formålsglidning' dreier seg om utvidet og endret bruk av overvåkning (Dahl & Sætnan, 2009). Ofte forbinder man spaning med en politimethode som primært benyttes i forbindelse med alvorlig kriminalitet, spesielt organisert kriminalitet (Larsson, 2014), men skiftet fra reaktiv til proaktivt politiarbeid (Ratcliffe, 2016) har åpnet for mer bruk av skjulte metoder i politiet. Spaning har dermed i økende grad blitt en politimethode som også benyttes på mindre alvorlig kriminalitet (Fyfe, Gundhus & Vrist Rønn, 2018; Larsson, 2018; O'Neill & Loftus, 2013), eksempelvis vinningskriminalitet. For at politiet skal forebygge og stoppe pågående kriminalitet, kreves det at politiet får kunnskap om kriminalitet som planlegges og pågår. Det er i den forbindelse at etterretning, proaktiv etterforskning, kriminalitetsanalyser, overvåkning og provokasjon får sentral betydning. Mer skjulte metoder og spaning utfordrer dermed det tradisjonelle, lokale og reaktive politiarbeidets tilnærming til vinningskriminalitet i Norge; på dette området tas nå i bruk mer proaktive etterretningstiltak fordi potensielle lovbrøttere og lovbrudd har endret karakter.

Som mye politiarbeid generelt (Loftus, 2010), lærer politiet primært spaning gjennom «on the job socialisation» (Loftus & Goold, 2012). Dermed preges spaning også av tause kunnskap. Den tause kunnskapen som ligger i spaningsblikket er med og påvirker hvordan spaningsoppgaven utføres. Denne artikkelen søker å gjøre eksplisitt, artikulere og begrepsfeste noe av den tause kunnskapen som er på spaningsfeltet, fordi et begrepsapparat er viktig for presise debatter og kunnskapsoverføring.

¹ Med dette menes en arbeidsmetode som politiet bruker, men som ikke er hjemlet i loven. Metodene er regulert av Riksadvokaten og Politidirektoratet (Bjerknes, Fahsing & Bergum, 2017, s. 362).

Artikkelen vil dermed bidra til økt fenomenforståelse av spaning ved å belyse en viktig arbeidsmetode i politipraksisen det er generelt lite innsyn i (Clark, 2007) og som det har vært lite forskning på, men som i økende grad benyttes (Mac Giollaíbhúí, Goold & Loftus, 2016; O'Neill & Loftus, 2013).

Dermed kan artikkelen være et bidrag til å profesjonalisere både spaningsopplæring og spaningsutførelse.

Profesjonsutøvelse kan forstås ved å ta utgangspunkt i profesjonsutøvernes blikk (Lomell & Neumann, 2017, s. 280), det vil si i hvordan de ser og analyserer sine omgivelser. I Norge har Finstads (2000) *Politiblikket* gitt innsikt i uniformert politis blikk og konsekvenser av dette. Riktignok finnes det viktige unntak, men norsk politiforskning har primært fokusert på det uniformerte ordenspolitiets arbeid (Larsson, Gundhus & Granér, 2014). Også den internasjonale politiforskningen har fokus vært det uniformerte ordenspolitiets arbeid (Loftus, 2010). Det vi vet om politiet er derfor hovedsakelig basert på opplevelsene og fortellingene til det uniformerte politiet. Det uniformerte politiets arbeidsdag preges av at de er godt synlige i bybildet i kraft av at de bærer uniform. Uniformert patruljering preges derfor av ansikt-til-ansikt relasjon med ulike typer publikum (Loftus, Goold & Mac Giollaíbhúí, 2016). Dette har naturlig nok innvirkning på det uniformerte politiets profesjonsutøvelse.

Politiblikket er imidlertid ikke det eneste «blikket» i politiet. Det finnes et mangfold av blikk i politiet, som er avgjørende for hva som ses og som kan ha konsekvenser for folks liv og virke. Spaningsblikket er ett av dem. Spaning – i motsetning til uniformert politiarbeid – er en del av det mindre synlige arbeidet politiet utfører. Det er viktig å reflektere over hvordan logikken til uniformert patruljerende politi skiller seg fra logikken til de som bedriver spaning (Loftus & Goold, 2012), da dette også er en sentral del av politiarbeidet. Fra et politifaglig ståsted setter denne artikkelen et viktig fokus på politiets bruk av skjulte metoder, særlig den delen Marx (1988) kategoriserer som «skjult og sannferdig». Den spanende delen av politiets arbeid har det av flere grunner blitt forsket lite på (Kruisbergen, de Jong & Kleemans, 2011). Den empiriske kunnskapen om feltet er derfor mangelfull, og vi vet lite om de profesjonelle livene og yrkesutøvelsen til de som jobber med spaning (Loftus et al., 2016, s. 630). Det finnes selvfølgelig noen unntak (Carlström, 1997, 1999; Loftus & Goold, 2012; Loftus et al., 2016; Mac Giollaíbhúí et al., 2016). Pionerarbeidet til Marx (1988) er selvfølgelig også et viktig unntak med sine diskusjoner vedørende skjulte politimetoder, men ble skrevet for over 20 år siden og reflekterer politiet i en sammenheng som ikke lenger er aktuell (Loftus & Goold, 2012). Videre omhandler Marx's arbeider skjulte politimetoder i USA, som er svært forskjellige fra de som benyttes i Norge.

Det empiriske utgangspunktet for artikkelen er kvalitative dybdeintervju med polititjenestepersoner som spaner på mobile vinningskriminelle. Polititjenestepersonene er ikke spesialistspanere, men spaner mye i jobben, og vil omtales som «spanere» i det videre. Intervjuene komplementeres av en noe deltakende observasjon. I denne artikkelen undersøker jeg følgende problemstilling: *Hva er*

spaningsblikket? For å kunne belyse dette undersøker jeg *hva er felles og ulikt mellom spaningsblikket og politiblikket, samt hvordan formes og utvikles spaningsblikket?* I neste del presenteres artikkelens rammeverk, videre redegjøres det for metoden, og deretter presenteres analysen før artikkelen avsluttes med en oppsummering og presisering av spaningsblikket.

Konseptuelt rammeverk: blikket og taus kunnskap

‘Blikket’ handler om det å se, sette det man ser inn i en kontekst samt å reflektere over det man ser og konteksten man ser det i. Hva vi ser formes av hva vi vet og hva vi tror. Dermed er hvilket blikk vi har et resultat av hvem vi er og hvor vi kommer fra (Berger, 1972). Blikket vårt fanger noen ting, mens andre ting unnslipper det. Det å se er dermed en selektiv handling. Det den som ser betrakter som viktig kommer i fokus mens det andre forblir i bakgrunnen (Lomell & Neumann, 2017, s. 279). Smette (2017, s. 319) skriver at profesjonsblikket kan «forstås som den måten å se virkeligheten på som utøvere av en profesjon tilegner seg gjennom utdanning og yrkeserfaring» Lomell og Neumann (2017, s. 279) påpeker at det interessante med ‘blikk’ som analytisk begrep for å forstå profesjonsutøvelse, er at et blikk kan være åpent og spesifikt samtidig. Blikk kan være både det som binder en profesjon sammen ved utøvernes likeartede skjønnsutøvelse samtidig kan ‘blikk’ betegne en profesjonsutøvers utøvelse av sitt individuelle skjønn (Lomell & Neumann, 2017, s. 279) . Blikket preges dermed både av det generelle og det individuelle.

Etter at Finstad lanserte *Politiblikket* i 2000, har det blitt et kjent begrep både innen politiet, academia og befolkningen for øvrig. Politiblikket er en måte å forstå deler av politiets profesjonsutøvelse på. I politiblikket ligger det at politiet ser og observerer omgivelsene på en annen måte enn det «mannen i gata» gjør. Politiet leser omgivelsene sine på en mer oppvakt og mistenksom måte. Finstad (2000, s. 203) skriver:

Politiblikket er konsentrert og årvåkent. Blikket skal oppdage, avsløre, være til hjelp for publikum, gripe inn mot straffbare forhold. Politiblikket er både et inngripende, kontrollerende blikk og et beskyttende, hjelpsomt blikk. For politiet er denne måten å observere på selvsagt.

Finstads blikkbegrep hviler på en sosiologisk antakelse om at profesjonsblikket formes gjennom utdanning og sosialisering til yrket, der profesjonsutøverne utvikler en felles kunnskapsbase (Lomell & Neumann, 2017). Politiblikket er et resultat av hvem man er og alt man lærer gjennom politiutdanningen, samtidig som det er et erfaringsbasert blikk man tilegner seg og trener gjennom å utøve politityrket. Politiblikket formes i praksisfeltet, gjennom erfaring (Paulsen & Frogner, 2017, s. 302). Videre bidrar varierende politiske styringsidealer og profesjonsidealer til å forme og endre profesjonsblikk (Lomell & Neumann, 2017). «Dimensjoner som makt og kunnskap, sosialisering og praksis, og ikke minst de ulike institusjonelle rammebetingelsene som profesjoner handler innenfor, blir dermed sentrale i analysene» (Lomell & Neumann, 2017).

Politiblikket er et analytisk blikk som siler, klassifiserer og kategoriserer. Blikket er spesielt rettet mot det som virker annerledes eller ikke passer inn – i betydningen mistenkelig – i en gitt setting (Finstad, 2000, s. 91). Det ser derfor etter visse kategorier mennesker, handlinger og oppførsel. Det er politiblikket som ligger til grunn for hvem som stoppes og sjekkes, uavhengig av om mistanken stemmer eller ikke. Politiblikket har innflytelse på politiets profesjonsutøvelse fordi det påvirker hva politiet ser og hvordan de handler, og dermed også deres interaksjon med omverdenen. Politiblikket åpner for å se den aktive sammenhengen politiet har mellom tolkningsskjema og handling.

Politiblikket viser at hva politiet gjør starter med hva politi ser: «Det man ser, blir bedømt. Å bedømme forutsetter kategorisering og fortolkning. Politiskjønnnet brukes ikke bare for å finne ut hvordan oppdrag skal håndteres, i første omgang opptrer skjønnet når politiet leser omgivelsene» (Finstad, 2000, s. 66-67). Politiblikket og politiskjønnnet glir over i hverandre. Politiblikket gir et innblikk i hva som ligger til grunn for politiets skjønnsutøvelse, handlinger og praksiser, og da særlig den praksisen som er resultat av politiets egne initiativer, for eksempel mistankebasert kontroll. Dette medfører en risiko for feilkategorisering og diskriminerende praksis. For samtidig som politiblikket læres gjennom erfaring, konstruerer politiblikket også denne erfaringen (Finstad, 2000, s. 124).

Paulsen og Frogner (2017, s. 314) videreutvikler politiblikkmetaforen og studerer blikket ikke bare som en detektor preget av mistroisk holdning som ser etter visse tegn og avvik ved personer, handlinger og situasjoner ut fra den gjengse oppfatning i politiet. De studerer også blikkets bifokalitet - politiets dømmekraft preges ikke bare av profesjonsblikket, men også den mer personlige «magefølelsen».

Taus kunnskap er erfaringsbasert kunnskap og viten man får gjennom utøvelse av en aktivitet, et fag eller yrke (Polanyi, 1967). Det er en implisitt kunnskap man opparbeider seg gjennom erfaring. Mye politiarbeid er basert på nettopp den enkelte polititjenestepersonens tause kunnskap (Bjerknes et al., 2017; Dean, Fahsing & Gottschalk, 2007; Stelfox, 2011), også spaning. For politiet består den tause kunnskapen av en blanding av praktiske ferdigheter, kompetanse og erfaringer gjort av den enkelte politimann. Dette gjør at taus kunnskap kan være vanskelig å dokumentere fordi den er individualistisk og dynamisk (Dean, Fahsing, Glomseth & Gottschalk, 2008). I en organisasjon kan manglende fokus på den tause kunnskapen kan hindre organisatorisk læring (Lam, 2000). Erfaringene som utvikler og dermed påvirker profesjonsblikket er ofte basert på taus kunnskap det kan være utfordrende å sette ord på. Å gjøre eksplisitt taus kunnskap kan bidra til å økt kunnskap om et felt, i forhold til hvordan vi tenker, persiperer, vurderer og handler på grunnlag av kunnskap som ikke er uttrykt (Grimen, 1991).

Metode

Denne artikkelen tar utgangspunkt i datamaterialet fra et forskningsprosjekt om politiets arbeid med mobil vinningskriminalitet. Jeg har gjennomført 45 intervju med etterrettere, analytikere, jurister og etterforskere. Etterterne utgjør et betydelig antall av disse og artikkelen er primært basert på det etterretterne har fortalt når vi har kjørt bil sammen og i intervju. Etterretterne driver etterretning i form av registersøk, informantbehandling, spaning i bil og til fots. Spaning er hovedgeskjeften til de fleste av etterrettere, og også det mange synes er den mest spennende delen av sitt arbeidet. Begge kjønn er representert blant informantene, samt en variasjon i alder. Det er likevel en overvekt av menn, og informanter i 30 – og 40-årene med flere års erfaring fra politiet og spaning. Intervjuene med de andre informantene blir benyttet som støttemateriale.

Alle intervju har blitt transkribert og kodet empirinært i NVivo. Det metodiske designet har fulgt en stegvis-deduktiv induktiv modell (SDI-modell) (Tjora, 2017b), med det mål å identifisere koder og tema på tvers av det empiriske materialet for å kunne belyse spaningsblikket. Det har vært et mål å induktivt utforske tema som kommer til syne via en detaljert behandling av data, noe SDI-modellen – i likhet med grounded theory (Glaser & Strauss, 1967) – er godt egnet til. Dette betyr at nye koder oppstår kontinuerlig. For å sikre at alle relevante deler av teksten ble kodet under den riktige koden, ble transkripsjonene lest og kodet på nytt flere ganger (Sommerbakk, Haugen, Tjora, Kaasa & Hjermsstad, 2016). Den detaljerte, empirinære kodingen ble fulgt av kategorisering med det formål å strukturere data for å kunne oppnå konseptuell generalisering (Tjora, 2017a; Trondsen, Tjora, Broom & Scambler, 2018a).

En utfordring med å forske på politiet er at det er enkelte aspekter ved politiets virksomhet det ikke er ønskelig at offentligheten får innblikk i (Clark, 2007), eksempelvis spaning. Dette kan også påvirke hvordan en forsker møtes av feltet og hvilken informasjon som gjøres tilgjengelig for forskeren. Brown (1996) definerer akademikere som forsker på politiet samtidig som de arbeider på forskningsavdelinger innen politiorganisasjonen som såkalte *'inside outsiders'*. Det er grunn til å tro at min posisjonen som ansatt ved Politihøgskolens forskningsavdeling har hatt en positiv innvirkning på min tilgang til og mitt møte med feltet. Jeg fikk anledning til å være med på alt jeg ønsket og intervjuer hvem jeg ville om hva jeg ville under den forutsetning at jeg må ivareta politiets ønsker om hemmelighold av de aspekter ved politiets virksomhet som ikke kan være offentlig.

Loftus og Goold (2012, s. 277) skriver at «the ground-level realities of covert policing can be well captured through dedicated periods of first-hand observation». I min datainnsamling har jeg hatt stort utbytte av å være med ut på spaningsoppdrag. Det har gitt en dypere innsikt i hvordan spaningsvirksomhet utføres og hva spaningsblikket ser. Det meste av spaning på mobile vinningskriminelle foregår i bil. Da jeg var med ut på spaning satt vi to personer i bilen. I spaningsbilene har jeg opplevd at det oppstår en dialog som gir mer omfattende informasjon enn i

løpet av et intervju på et kontor med båndopptaker. Min erfaring er at det er lettere å åpne seg når man ikke må se på hverandre – man slipper stort sett blikk-kontakt, og pinlige stillheter blir mindre pinlige fordi man kan late som om man bare ser ut. Det rommet for stillhet som bilkjøring åpner for gjør at informantene også får mer tid til å dvele ved og reflektere over spørsmålene jeg stilte. For meg er dette gunstig fordi jeg i bil ikke fyller eventuelle pinlige tausheter like fort som jeg ofte gjør i en «vanlig» intervjusituasjon. Videre er min opplevelse er at samtalen i bil blir lettere fordi man kan hoppe ut og inn av samtalen og den får et mindre formelt preg.

Det å sitte ved siden av en som spaner i bil har gitt meg muligheten til å komme tettere på spanerens blikk og dermed spanerens logikk. Når man observerer spanere er det mange blikk som iakttar hverandre. Forskeren ser på spaneren, som ser på den kriminelle som kanskje ser tilbake på spaneren gjennom kontraspning (Carlström, 1999, s. 92). Det er grunn til å tro at det at jeg har observert i bil har bidratt til at informantene har blitt mindre bevisste på forskerblikket, som kan oppleves som et påtrengende blikk.

Allerede første gang jeg var med ut på spaning begynte jeg å reflektere rundt begrepet spaningsblikket og benytte det i samtale med den jeg var på spaning med. Begrepet ble benyttet som probe/stimulusmateriale (Tjora, 2017b) for å skape engasjement og fokus i intervjuene og under observasjon. Spaningsblikket var ikke et begrep informantene selv benyttet. Min oppfatning var likevel at spaningsblikket var et konsept informantene intuitivt forstod, og derfor egnet det seg godt til å få informantene til å reflektere rundt spaningsvirksomhet. Det å introdusere et nytt begrep på denne måten muliggjorde det å reflektere på et høyt nivå rundt og sette ord på en taus kunnskap. Med denne artikkelen utvikler jeg begrepet videre gjennom systematisk analyse og ved å se det opp mot relevant teori og tidligere forskning. I så måte er 'spaningsblikket' et forsøk på en mer teorirettet generalisering av kvalitativ forskning (Tjora, 2017a).

Analyse av spaningsblikket

I denne delen utforsker jeg spaningsblikket empirisk ved å diskutere hvordan spaningsblikket skiller seg fra politiblikket, ulike aspekter ved det samt hvordan det formes og utvikles. Denne empiriske utforskningen bidrar til at jeg i avslutningen kan spesifisere og presisere begrepet spaningsblikket.

Politiblikket slik informantene operasjonaliserer det

Begreper utvikles over tid og kan også endre betydning. Ettersom begrepet spaningsblikket bygger videre på begrepet politiblikket, er det først nødvendig å redegjøre for forskjellen mellom den opprinnelige definisjonen av politiblikket, slik Finstad selv definerer det, og videre hvordan informantene operasjonaliserer politiblikket. Dette er viktig fordi det i intervjuene kom frem at det er

en diskrepans mellom hvordan Finstad (2000) definerte begrepet og hvordan informantene operasjonaliser det.

I intervjuene spurte jeg informantene hva de la i begrepet politiblikket. Det fleste av informantene forklarer politiblikket som det å se hva som skiller seg ut i et økosystem uten at man nødvendigvis vet helt hvordan eller hvorfor. Et eksempel flere av informantene bruker for å illustrere hva som fanger politiblikket er en bil som bare står litt på skrå og er parkert noe annerledes enn andre biler. Politiblikket er en detektor som ser etter visse avvikende tegn ved personer, gjenstander, handlinger og situasjoner ut fra hva som oppfattes som normalt av politiet (Paulsen & Frogner, 2017). Dette er i tråd med Finstads definisjon av begrepet. En informant sa: «*Politiblikket, da tar man tak i den følelsen man får på noe som er unormalt*». Også i tråd med Finstads opprinnelige definisjon av politiblikket, forklarer en informant hvordan politiblikket er et sorteringsblikk, og dermed også et analytisk blikk:

Politiblikket, det er det å være skeptisk til alle til det motsatte er bevist. Det er å kunne skille ut hvem som er kjeltring og hvem som er normale. Det er politiblikket for meg. Det er det. Politiblikket er mer samleperspektiv for alle typer jobber du gjør i politiet. Det har du jo med deg hele tiden egentlig.

Mange av informantene påpeker at politiblikket er noe som utvikles over tid, og som man blir tryggere på etter hvert – det er noe som formes gjennom erfaring i praksisfeltet (Paulsen & Frogner, 2017). Dette illustrer at politiblikket er et erfaringsbasert blikk, som også Finstad (2000) påpeker. En informant forklarte det på følgende måte:

Jeg tenker hvis du skal oppsummere det [politiblikket] så er det erfaring rett og slett. Noe du bygger opp over tid. Man kommer i masse forskjellige ulike situasjoner [i politiet] og etter hvert blir det på en måte at du gjenkjenner situasjoner og personer. Man skaper seg ulike stereotyper i politiet. Sikkert på godt og vondt da, men det er nok kanskje en sånn ekstra årvåkenhet på at man klarer å snappe opp ting ute på gata som er interessant for oss som går vanlige folk hus forbi. Så tror jeg kanskje at det er summen av erfaringen du har gjort deg. Jobber du ute på gata tror jeg du utvikler dette politiblikket, men jobber du inne så tror jeg ikke du har det i samme grad. Sikkert litt sånn personlighetsavhengig her og, vil jeg tippe. Noen har et veldig godt utviklet politiblikk, eller magesfølelse, eller hva man ønsker å kalle det, mens andre ikke har like godt.

Informanten skiller ikke mellom politiets profesjonsblikk og den mer personlige magesfølelsen, det som Paulsen og Frogner (2017, s. 314) definerer som blikkets bifokalitet. For informanten fremstår dette tilsynelatende som det samme, eller er svært vanskelig å skille fra hverandre. Dette er også et eksempel på en erfaringsbasert taus kunnskap politiet etter hvert opparbeider seg som er med å påvirker profesjonsblikket deres.

Følgende eksempel fra en informant viser hvordan mitt møte med begrepet politiblikket i feltet er et godt eksempel hvordan et begrep, etter det er lansert, begynner å leve sitt eget liv, utvikler seg og endrer seg:

Nei, altså politiblikket, det er en bok som er skrevet som heter politiblikket tror jeg, men jeg må jo si det at jeg tror det sikkert er veldig mange tolkninger. Jeg tror ikke alle referer nødvendigvis til boka liksom når de tenker på det, men det er jo blitt et begrep som folk bruker.

Et moment en rekke informanter trakk frem som karakteristisk ved politiblikket er hvordan man møter folks blikk. Det er en forståelse av politiblikket som ikke er inkludert i Finstads opprinnelige definisjon. En informant sa også noe om hva han legger i politiblikket da han forklarte hva som røper ham når han spaner:

Politiblikket er jo også det som gjør at vi røper oss hos kriminelle, for vi har en tendens til å, dessverre, holde blikket deres litt for lenge, for hvis vi ser noen så merker de det. Nå går jeg litt utenfor, men det er faktisk så ille at vi har observert flere ganger på mobile vinningskriminelle at de bruker akkurat samme taktikk tilbake som en mot-taktikk; når de går på gata så kikker de rett i øyene på alle mennesker og holder blikket veldig lenge. Det er fordi, tenker jeg, er det en politimann så vil han slippe blikket veldig fort og han er bevisst på at han slipper blikket.

Informantene hevder at som politi bryter man den forventede sosiale interaksjonen på offentlige steder, den som Goffman (1963, s. 82) kaller «høflig uoppmerksomhet» og som dreier seg om å se raskt på hverandre før man trekker blikket tilbake for å vise anerkjennelse av hverandres tilstedeværelse uten ønske om ytterligere kontakt. Det å stirre på andre bryter normene for samhandling på offentlige steder. Politiet, ifølge flere informanter, trekker ikke til seg blikket igjen, men stirrer folk i øynene for å observere reaksjonen de får. Informantene hevder det primært er politi og kriminelle som holder blikket på denne måten. Så når politiet (også sivile) og kriminelle møtes på gaten har de «stirrekonkurranser». Flere av informantene hevder at de kan identifisere kriminelle ved å se hvordan de blir sett på av dem når de går på gaten, også når de går kledd i sivil. Dette impliserer en form for mistenksomhetens hermeneutikk – politiet har et politiblikk og de kriminelle har et kontra-politiblikk.

Ved gjensidig utveksling av blikk, og gjennom å ønske å oppfatte den andre, gjør en seg selv åpen for å bli sett av den andre, skriver Simmel (1996). Spanere – i motsetning til uniformert politi – bør ikke bli lagt merke til. Når politiet spaner kan de derfor ikke holde blikket på samme måte som det informantene gir uttrykk for at man gjør når man benytter politiblikket, slik de definerer det. Et vellykket spaningsblikk fordrer altså at man reduserer politiblikket som strategi. Arnesen (2002, s.

469) skriver at når elever trassig møter lærerens blikk, kan det oppleves som provoserende fordi elevene bryter en norm og overskrider en uttalt grense for hvem som har rett til å se og ha kontroll over blikket. Det kan fremstå som om politiet opplever noe av det samme i forhold til kriminelles blikk-bruk. Flere av mine informanter ga uttrykk for at noe av det vanskeligste med å spane var å legge fra seg muligheten til å kunne benytte politiblikket i betydningen å bruke det som et korrigerende og disiplinerende blikk. En informant hadde tidligere, både med og uten uniform, brukt blikket aktivt for å kommunisere til folk som var i ferd med å gjøre noe de ikke burde gjøre: Ikke gjør det, jeg ser deg! I spaningsrollen kunne ikke vedkommende gjøre dette da spaningsblikket ikke skal være synlig.

Alle i politiet har politiblikket, mens ikke alle i politiet har erfaring med spaning eller vet hvordan man bruker spaningsblikket. Etter at jeg hadde spurt informantene hva de la i begrepet politiblikket, spurte jeg informantene om hva de ville lagt i begrepet spaningsblikket – hva skiller spaningsblikket fra politiblikket, hvordan formes og utvikles det, og videre hvordan brukes det. Det er åpenbare likhetstrekk mellom politiblikket og spaningsblikket – de brukes av tjenestepersoner med politimyndighet, de skal oppdage og avsløre og kriminelle og kriminalitet er i fokus. Som Finstad skriver Paulsen og Frogner (2017, s. 303) at politiets blikk må være aktivt, årvåkent, nysgjerrig og fokusert. Dette er en forutsetning ikke bare for politiblikket, men også for spaningsblikket, og dermed et ytterligere likhetstrekk. Begge blikkene må dessuten løpende kategorisere for å sortere viktig fra uviktig informasjon – de er analytiske og systematiserende blikk. At analytiske evner er viktig, fremgår av denne passiasen:

Intervjuer: Da er vi egentlig inne på noe jeg har hørt rykter om deg om; nemlig at du har en veldig god «hunch». Det er det flere som har sagt.

Informant: Ja, okey. Joda, jeg begynner å bli eldre og miste litt kanskje, men jeg har alltid vært bedre enn mange på det. Det er ikke tvil om det. Å ha den magefølelsen og kanskje være på rett sted til rett tid, og ha et våkent blikk kanskje, og se ting og analysere ting på en annen måte enn mange andre gjør da, observerer ting og analyserer det på en annen måte enn sikkert veldig mange andre gjør. Så det er en egenskap jeg vet jeg har, som er bedre enn en del andre. Det er riktig.

Overblikk versus fokusert blikk

Til tross for mange likhetstrekk mellom politiblikket og spaningsblikket er de også ulike på en rekke punkter. Politiblikket dreier seg i stor grad om å ha et overblikk over en situasjon eller et område. Sacks (1972) skriver at når politiet leter etter mistenkelige personer, så forholder de seg til et område som et territorium hvor normalitet skal råde, og ser etter det som skiller seg ut og er unormalt. Polititjenestepersoner ser altså med et overblikk samtidig som de ser eksempelvis etter mennesker og

handlinger som ikke passer inn i omgivelsene. Gjennom sin observasjonsstudie av ulike overvåkningssentraler med videoovervåkning studerte Lomell (2005) det medierte operatørblikket. Operatørblikket fokuserer, på samme måte som politiblikket, på å se hva som skiller seg ut i en setting ved å ha et overblikk. Overvåkrene ser etter avvik fra stedets normale "økologi". I operatørblikket ligger muligheten for både et uforstyrret overblikk og uforstyrret innzomet blikk da personene som observeres ikke vet hvor kamera fokuserer. I så måte kan både politiblikket og operatørblikket hevdes å primært være induktive blikk.

Spaningsblikket har en annen funksjon og kan anses som et mer deduktivt blikk. Spaningsblikket skal bidra til å samle informasjon om ett gitt forhold, en gitt person eller et gitt miljø. Spaningsblikket er derfor mer fokusert enn politiblikket og operatørblikket – spaningsblikket er innstilt på noe(n) som er forhåndsdefinert og følger eksempelvis en bestemt mistenkt. Mens politiblikket og operatørblikket ser etter *hva* som skiller seg ut i et økosystem, har spaningsblikket allerede kunnskap om *hvem* som skiller seg ut i et bestemt økosystem og har derfor som funksjon å se hva objektet, altså personen, foretar seg.

Mens politiblikket og operatørblikket må lese større bilder og se hva som skiller seg ut som mistenkelig eller potensielt farlig, må spaningsblikket fokusere på små utsnitt og velge ut hva som er relevant informasjon i forhold til en større sak. Spaningsblikket aktiveres som regel etter at det er gjort etterretning. Dette betyr at spaningsblikket først aktiveres etter at en del sorteringsarbeid allerede er gjort. Spaningsblikket kan videre være både et proaktivt og et reaktivt blikk, og det benyttes både for å oppklare og for å forebygge kriminalitet. En informant sa følgende om dette: «*Vi som spaner, vi er ikke borti normale folk, vi, i hvert fall ikke når vi jobber med utlendinger. Det er jo sånn at de vi er borti, de kan vi si at driver med kriminalitet på et eller annet plan.*»

Spaningsblikket er altså mer fokusert og spesialisert enn politiblikket. Spaningsblikket er i større grad på jakt etter noe spesifikt og vet hva det skal se etter. Når man spaner må man forsøke å stenge ute de deler av omgivelsene som ikke er relevante for det objektet man spaner på foretar seg. Det er med andre ord vesentlig å *ikke* benytte politiblikket når man spaner. Informantene ga uttrykk for at det er vanskelig å kombinere de to blikkene – man ikke kan ha det overblikket som politiblikket krever samtidig som man fokuserer på et objekt, som spaningsblikket krever.

Å slå av og på blikket

Fordi informantene ga uttrykk for at de ikke kunne ha både overblikk og fokusert blikk samtidig, indikerte de at de må legge fra seg politiblikket for å utøve spaningsblikket. Når man spaner må man være så fokusert på objektet at man ikke i tillegg kan agere på det som ikke passer inn i det store bildet. Flere informanter ga uttrykk for at det er spaningsobjektet som er i fokus når de spaner, og de må derfor la annen uorden og kriminalitet de observerer passere. I likhet med (Loftus & Goold, 2012;

Loftus et al., 2016) ga mine informanter uttrykk for at det kan være utfordrende å overse annen kriminalitet, spesielt i begynnelsen av spaningskarrieren. Det følgende eksempelet fra observasjon viser både hvordan spanere må overse annen kriminalitet enn den som er deres hovedfokus på et aktuelt tidspunkt samt hvordan politiblikket alltid er på selv om man spaner:

*Jeg sitter sammen med Janne i spaningsbilen. Vi venter på at objektet skal gå ut av en boligblokk slik at kan se hvilken oppgang vedkommende bor i. Når vi har sittet der i cirka en halv time oppstår det en hendelse borti gata. For meg ser det ut som om det er noe kjøp og salg av narkotika. Plutselig løper en av personene fra stedet, mens to andre løper etter. De løper alle ut av rekkevidden av vårt syn. Janne ser fortsatt rett frem mot boligblokka. Så du det, spør jeg. **Selvsagt**, svarer Janne. Janne forklare hvor vanskelig det er å skru av politiblikket.*

Til tross for at informantene påpekte at politiblikket og spaningsblikket vanskelig lar seg kombinere, ga de uttrykk for at det var utfordrende å «slå av» politiblikket. Politiblikket er en så fundamental og kroppsliggjort del av politiets profesjonsutøvelse at det er vanskelig å avinstallere. For mange i politiet er politiblikket så internalisert at de ikke klarer å legge det fra seg selv når det ikke bør brukes – som når man ikke er på jobb. Det er derfor vanlig at politiet gir uttrykk for at de i så måte alltid er på jobb, og at det kan anses som en form for yrkesskade. En informant forklarte det slik: «*Det er kanskje ikke sånn at jeg følger så mye med, men kanskje det går litt automatisk hos meg nå. Det er liksom der hele tiden allikevel. Kanskje jeg er blitt helt ødelagt?*» Arnesen (2002, s. 462) skriver at fordi blikket angår våre daglige erfaringer blir blikket en så stor selvfølghelighet at noe spesielt kreves for å klare å legge det vekk.

Det var likevel stor enighet blant mine informanter om at en forutsetning for å ha et godt spaningsblikk er at man klarer å skru av politiblikket. Mens politiblikket alltid er på som en bryter som ikke kan skrues av (kanskje bare dimmes slik at man har litt mindre politiblikk på fritiden), så er spaningsblikket noe man i langt større grad aktivt skrur på. Det krever full konsentrasjon og er dermed også noe noen kan bli slitne av. En informant forklarte det på følgende måte:

Alle har satt seg i bilen. Det er liksom; nå er det alvor eller vi tar en spaningstreningsøkt. Så er vi skjerpa, men da ser jeg når jeg sier: «Nei, nå bryter vi» at jeg har hatt noen hospitanter og at de bare er helt utslitt. Så det er klart den hjernen har fått bryna seg. Så jeg holder litt på den bryteren altså. Men det er jo sånn at når man skal gjøre opptredener eller prestere et eller annet så blir det vel en sånn naturlig adrenalizingreie, tenker jeg.

Finstad (2000, s. 25) skriver at politiblikket er hennes begrep for å utforske politiets «briller», forståelser og handlinger. Det kan diskuteres hvor hensiktsmessig det er å benytte metaforen «briller» om politiblikket da det insinuerer at det er noe som kan tas av og på. Spaningsblikket er noe man aktiverer når en situasjon krever det, og ikke noe man benytter til enhver tid – det kan i større grad skrus av eller på, og brillemetaforen kan således hevdes å være bedre egnet for å beskrive spaningsblikket enn politiblikket. På den annen side er ikke brillemetaforen så god fordi en brille er noe hvem som helst kan ta av og på seg, mens et blikk – som spaningsblikket - ikke er noe man bare kan ta på seg uten at man besitter en viss kunnskap. Det er noe man må utvikle og trene opp. Det tar lang tid å opparbeide seg et velfungerende spaningsblikk.

Synlig versus skjult blikk

Informantene presiserer at det er viktig at ikke spaningsobjektet ser hva spanerens blikk ser; hvis spaningsobjektet ser at spaneren kun fokuserer på det som «ikke stemmer i bildet» kan dette avsløre spaneren. Ifølge mine spanere er de kriminelle veldig observante på hva de rundt dem ser. Blikket som følger det synlig mistenkelige kan derfor avsløre en spaner.

Som nevnt mener informantene at politiblikket inkluderer det å kommunisere til kriminelle at «jeg ser deg», og at det dermed har en irettesettende og disiplinerende funksjon. Politiblikket er dermed *synlig* for omgivelsene. Det brukes også av et godt synlig politi i uniform. Spaningsblikket brukes av sivilt politi og er det motsatte av politiblikket i den forstand at det skal være *skjult* – ikke bare for den som er i blikkets fokus, men også for omgivelsene for øvrig (Loftus & Gould, 2012) – og har derfor ikke den samme irettesettende funksjonen. Ettersom politiblikket kan være synlig både for omgivelsene og de som blir sett av det, kan det påvirke de som blir sett til å handle i henhold til etablerte normer og regler, også når de ikke vet om de blir sett (jf. Bentham ([1791] 1995) panoptikon) – de internaliserer blikkets forventninger. Samtidig kan det argumenteres at likheten mellom spaningsblikket og det panoptiske blikket er at den som er under overvåkning aldri vet når det skjer og dermed har internalisert rådende normer og regler når han/hun avstår fra å begå lovbrudd. Forestillingen om at en kan bli sett på uten å vite det gjør at en blir selvbevisst og kalkulerende i forhold til det inntrykk en gjør på andre (Arnesen, 2002, s. 467). Spanerne forteller at kriminelle ikke nødvendigvis slutter å begå kriminalitet selv om de føler seg observert og spanet på, men at de tar forhåndsregler – for eksempel som å kjøre ekstra runde i rundkjøringen for å forsøke å riste av seg (potensielle) spanere. Man kan selvfølgelig ikke vite om dette er kontraspaning eller om det er tilfeldigheter, men følgende notat fra observasjon belyser dette:

Vi har fulgt etter en bil i flere timer. Den har kjørt langt og på kryss og tvers, stoppet noen ganger. Spaneren forteller meg

om de ulike stoppene; nå er han hos venner, og nå er han hos en dealer. Så virker som om objektet setter kursen hjem. Vi følger etter. Objektet kjører en ekstra runde i rundkjøringen. Vi må fortsette rett frem ellers blir vi brent, altså avslørt. Spaneren ved siden av meg sier «faen, nå vet han at vi følger etter».

Objektet begikk ikke kriminalitet den aktuelle kvelden. Men begikk innbrudd kvelden etter. Det er ikke mulig å vite hva de avgjørende faktorene for disse valgene var.

Spaningsblikket tar form

Spaning anses som en metode som krever spesialiserte ferdigheter (Bjerknes et al., 2017, s. 328), blant annet gode analytiske egenskaper og evnen til persepsjon. Videre forutsetter det kompetanse på tradisjonell vitnepsykologi (Bjerknes et al., 2017, s. 329). Likevel er det lite formalisert utdanning i spaning. Mye spaningsopplæring preges av learning-by-doing: man er med andre og spaner slik at man ser hva andre spanere gjør (Loftus & Goold, 2012). Spaningsfeltet preges dermed av taus kunnskap. Som påpekt av en informant:

Jeg gikk ikke noe sånn spaningskurs eller noe sånn selv, så da har det på en måte blitt `learning by doing` og så har jeg hatt [navn] da, som er sjefen vår, som er en dyktig spaner fra tidligere som jeg har lært masse av sånn sett. Og han var jo da spaningslederen min da jeg begynte her. Så jeg har jo lært mye av han.

Spaningsblikket er som politiblikket et erfaringsbasert og erfaringsutviklet blikk som stadig utvikles og forbedres i møte med praksisfeltet. Men i likhet med politiblikket kan ikke spaningsblikket bare læres gjennom erfaring; det konstruerer samtidig denne erfaringen (Finstad, 2000, s. 124). Å bli en god spaner krever trening. Spaningsblikket er også et blikk som er et resultat hvem man er og hva man lærer. Spaningsarbeidet bygger på en yrkeskunnskap som dreier seg om å stadig ta inn ny informasjon om kriminelles oppførsel og livssituasjon. Dette er en skjør, flyktig og tids- og stedsbunden kunnskap (Carlström, 1999). Carlström skriver at spaningskompetanse kan opparbeides gjennom årvåkenhet og tillit til egen erfaring. En informant påpekte: «Jeg tror det er vanskelig å forstå hva et spaningsblikk er hvis ikke du er spaner selv.»

Hva som ligger i spaningsblikket er på samme måte som politiblikket ofte taus kunnskap. Den tause kunnskapen som ligger i spaningsblikket er med å påvirke hvordan spaningsrollen utøves og spaningsoppgaven utføres. Dette bør det eksistere eksplisitt, begrepsfestet kunnskap om. Det kan være utfordrende å sette ord på taus kunnskap, noe noen av informantene også ga uttrykk for. Selv om

spaningsblikket ikke var et begrep mine informanter selv benyttet seg av, var det å stille spørsmål rundt spaningsblikket en måte å diskutere deres spaningsvirksomhet på i intervjuer – noe følgende passiar illustrerer:

Intervjuer: Tenker du at spaningsblikket er et begrep?

Informant: Man kan bruke? Ja, jeg tror det. Men jeg synes det er vanskelig å sette fingeren på liksom hva som er hoved essensen. Det er, man merker det kanskje spesielt når man spaner sammen med folk som ikke har spaningserfaring. Det er kanskje da man skjønner hva spaningsblikket er. Fordi spaningsblikket er noe opptrenbart liksom. Det er ikke noe du bare setter på. Du må på en måte erfare. Det er erfaringsbasert på en måte: Måter å observere omgivelsene på, med et øye for hva som er viktig og hva som ikke er viktig.

Både politiblikket og spaningsblikket er erfaringsbaserte blikk, men politiblikket preges av å være mer en «hunch», et instinkt som ikke så enkelt lar seg bevisst trenes opp, mens spaningsblikket og det å spane er mer noe man kan trene på. Spaningsblikket kan trenes på ulike måter, og ofte lærer man av å spane sammen med andre. Det er likevel også andre måter å bli en god spaner på. En informant fortalte at hun hadde bestemt seg for å bli god på å kjenne igjen folk, fordi hun anser det som en essensiell ferdighet hos en god spaner – man kan ikke sitte i timevis utenfor en dør og spane uten å være sikker på om det faktisk var objektet som gikk inn, som hun sa. Hun fortalte videre:

Så har jeg blitt brukt mye til å se om det er rett mann eller at man, jeg visste jo ikke at jeg var noe god til det, men jeg tror jeg bare har trent meg opp til det og blitt klar over hva man skal se på, hvordan ansiktet ser ut, hvis man skifter klær, hvorfor kjenner man til han da liksom?

En annen informant fortalte at hun også på fritiden trener på hvordan bruke spaningsblikket: I køen på butikken tester hun hvor nærme hun kan gå personen foran henne i køen uten at vedkommende synes det virker rart. På denne måten undersøker hun grensene for privatsfæren. Videre forsøker hun å se en persons pinkode uten at vedkommende registrer det, for å se om grensene endres i ulike settinger. Flere av informantene ga uttrykk for at de gjerne skulle ha trent mer på spaning, men at det er vanskelig å få til i praksis fordi de ofte har pågående saker.

Avslutning

Oppsummerende er det mulig å skissere noen hovedtrekk som skiller politiblikket og spaningsblikket. Politiblikket er et synlig, søkende overblikk. I så måte er det et induktivt blikk. For politiet er det et et internalisert blikk det er vanskelig å skru av. Videre har det en stor komponent magesfølelse i seg. Hvis politiblikket ser kriminalitet griper man inn. Spaningsblikket handler om hvordan politiet bruker blikket til å se, lese, følge og gi mening til de person(er) de observerer. Spaningsblikket er et fokusert blikk som er justert inn på noe forhåndsdefinert. I så måte er det et deduktivt blikk som kan øves opp,

men som ikke nødvendigvis skal ageres på hvis det ser kriminalitet. Spaningsblikket skal nemlig ikke være synlig. Det kan være både et proaktivt og et reaktivt blikk, ettersom det benyttes både for å oppklare og for å forebygge kriminalitet. Spaningsblikket aktiveres når man har et objekt eller en sak man skal innhente relevant informasjon om.

Hvilket blikk vi har er et resultat av hvem vi er og hvor vi kommer fra (Berger, 1972). «Professional vision is perspectival, lodged within specific social entities, and unevenly allocated» (Goodwin, 1994, s. 606). Det er viktig å skille mellom ulike blikk da blikket vi bruker påvirker hva vi ser, hvordan vi tolker våre omgivelser og hvordan vi handler. Derfor påvirker også blikket profesjonsutøvelse. Selv om politiblikket er et kjent begrep, viser spaningsblikket at det finnes flere blikk med ulike funksjoner i politiet. Profesjonsblikket formes av profesjonsutøverne og det former rammene profesjonsutøverne virker innenfor, både de strukturelle, organisatoriske, kulturelle og sosiale (Lomell & Neumann, 2017, s. 279). Politiblikket er nok mer sensitivt for denne type påvirkninger enn spaningsblikket ettersom politiblikket er et overblikk for å se etter det mistenkelige, mens spaningsblikket er et mer fokusert blikk for å innhente informasjon om noe(n) forhåndsdefinert(e). Norsk politi preges og påvirkes nå av utrullingene av nærpolitireformen og implementeringen av etterretningsdoktrinen. Disse endringene bidrar til mer styring av de uniformerte politipatruljenes arbeid blant annet hvor de skal kjøre og hva de skal samle etterretningsdata om (Gundhus, 2018). Dette betyr at politiblikket vil bli styrt til å se etter forhåndsdefinerte data, og i så måte ta en mer deduktiv retning. Det er derfor betimelig å spørre om dagens politiblikk er i endring til å inkludere flere momenter av spaningsblikket.

Spaningsblikkets treffsikkerhet er av stor viktighet. Spanerne må utvikle et kompetent blikk som gjør dem i stand til å sortere hva som er viktig og uviktig i en setting. Bjerknæs et al. (2017, s. 329) påpeker at det er viktig å være seg bevisst og ha kjennskap til kognitive forenklingsstrategier når observasjoner fortløpende skal tolkes inn i en kontekst. Når en spaner gjør en observasjon, vil spaneren foreta en tolkning av hva han mener han så. Tolkningen vil være avhengig av spanerens forforståelse, forkunnskaper og forventinger. Ifølge Bjerknæs et al. (2017, s. 329) kan en spaner som er godt trent i å gjøre observasjoner, kanskje være desto mer forutinntatt nettopp på grunn av sine tidligere erfaringer. Videre kan det tenkes at den som har gjort en observasjon kanskje ikke har sett alt, og snakker så med andre spanere som har deltatt i samme operasjon. På den måten kan man risikere en kontaminering av informasjon. Det er derfor viktig for spanere å være bevisste sin forforståelse og sin forutinntatthet for å forhindre tunnelsyn. Økt bevissthet rundt spaningsblikket kan bidra til dette.

Spanere streber etter å fange en gyldig representasjon av «virkeligheten». Blikket er en måte å sammenfatte kunnskap på. Så i likhet med politiblikket kan spaningsblikket ses på som epistemologisk (jf. Paulsen & Frogner, 2017). De erfaringer, innsikter og spaningsrapporter vi får via spaningsblikket er dermed et resultat av den enkelte spaners tolkning av verden. Det er derfor viktig å ha in mente at det affektive som tolkes inn i et objekt kan tenkes å egentlig tilhøre det tolkende subjektet (Arnesen,

2002). Hva en spaner har sett og ikke, samt hvordan han tolker det, er med på å skape et bilde av en mistenkt eller en sak for politiorganisasjonen som kan påvirke den videre gangen i en sak, som om det tas ut tiltale eller ikke. Dermed kan spaningsblikket også ha konsekvenser for borgernes rettsikkerhet. I tillegg kan også spanere utøve polisiært skjønn. De tar avgjørelser som ikke kan programmeres og som maskiner ikke kan ta (Lipsky, 2010). De er «street-level bureaucrats» som tar avgjørelser som har innvirkning på andres liv (Molander, 2016).

Det er spesielt viktig å ha kunnskap om spaning og spaningsblikket da spaning er en uregulert og lite formalisert arbeidsmetode. Det at en metode er uregulert og lite formalisert gir den enkelte polititjenesteperson et større handlerom og åpner større grad av skjønnsutøvelse. Økt kunnskap og bevissthet vil dermed kunne bidra til at dette handlingsrommet og skjønnsutøvelsen forvaltes på en hensiktsmessig måte.

Som politiblikket er spaningsblikket noe som bygger på taus kunnskap. Det er kunnskap som i stor grad lærers gjennom «on the job socialisation» (Loftus & Goold, 2012). Det oppleves av informantene som noe de svært godt vet hva er, men som det kan være vanskelig å sette ord på. Å løfte frem taus kunnskap er viktig med tanke på organisatorisk læring og kunnskapsoppbygging (Lam, 2000; Nonaka, 1994), og for å utvikle profesjonen (Bjelland & Dahl, 2017; Fashing, 2013). Ved å utvikle begrepet spaningsblikket kan man snakke mer presist om spaning som fag. Videre kan en slik begrepsutvikling bidra til en mer presis og informert debatt om et felt av politivirksomheten det er begrenset formalisert utdanning i og lite forskning på (Kruisbergen et al., 2011). Dette kan også bidra til en profesjonalisering av spaning.

Spaningsblikket er for øvrig ikke forbeholdt kun polititjenestepersoner. Det kan også være anvendelig for andre som bedriver det Marx (1988) definerer som «skjult og sannferdig overvåkning» – som detektiver, spioner og eventuelle andre som observerer andre mennesker i det skjulte.

Referanser

- Andenæs, J. (1990). *Statsforfatningen i Norge* (7. utg. utg.). Oslo: TANO.
- Arnesen, A.-L. (2002). Forskerblikk på blikket i klasserommet. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 86(06), 460-472
- ER. Hentet fra http://www.idunn.no/npt/2002/06/forskerblikk_pa_blikket_i_klasserommet
- Bentham, J. ([1791] 1995). Panopticon Letters. I M. Bozovic (Red.), *Jeremy Bentham : The Panopticon Writings*. London: Verso.
- Berger, J. (1972). *Ways of seeing* (New ed. 2008. utg.). London: Penguin books.
- Bjelland, H. F. & Dahl, J. Y. (2017). Exploring criminal investigation practices: The benefits of analysing police-generated investigation data.
- Bjerknes, O. T., Fahsing, I. A. & Bergum, U. (2017). *Etterforskning : prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforl.
- Bjerknes, O. T. & Johansen, A. K. H. (2009). *Etterforskningsmetoder : en innføring*. Bergen: Fagbokforl.

- Brown, J. (1996). Police research: Some core issues. I F. Leishman, B. Loveday & S. P. Savage (Red.), *Core issues in policing*. London ; New York: Longman House.
- Carlström, A. K. (1997). Spanere i skarpt läge. Om allvar och lek i polisarbete. I S. Jansson (Red.), *Verktogsådan : kulturvetenskapliga perspektiv på yrke och arbetsliv*. Stockholm: Carlssons.
- Carlström, A. K. (1999). *På spaning i Stockholm : en etnologisk studie av polisarbete* Institutet för folklivsforskning, Stockholms universitet, Stockholm.
- Clark, D. (2007). Covert surveillance and informer handling. I T. Newburn, T. Williamson & A. Wright (Red.), *Handbook of criminal investigation* (s. 426-449). Cullompton: Willan publishing.
- Dahl, J. Y. & Sætnan, A. R. (2009). "It all happened so slowly" – On controlling function creep in forensic DNA databases. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 37(3), 83-103.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2009.04.002>
- Dean, G., Fahsing, I. A., Glomseth, R. & Gottschalk, P. (2008). Capturing knowledge of police investigations: towards a research agenda. *Police Practice and Research*, 9(4), 341-355.
<https://doi.org/10.1080/15614260802354650>
- Dean, G., Fahsing, I. A. & Gottschalk, P. (2007). Creativity as a Determinant of Thinking Style in Police Investigations. *International Journal of Police Science & Management*, 9(2), 112-121.
<https://doi.org/10.1350/ijps.2007.9.2.112>
- Fashing, I. (2013). Tænkestile – effektivitet, dyder og krydspres i etterforskninger. I C. Hald & K. V. Rønn (Red.), *Om at opdage : metodiske refleksjoner over politiets undersøgelsespraksis* (s. 115-147). Fredriksberg C: Samfunnslitteratur.
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Fyfe, N. R., Gundhus, H. I. & Vrist Rønn, K. (2018). Introduction. I N. R. Fyfe, H. I. Gundhus & K. Vrist Rønn (Red.), *Moral issues in intelligence-led policing* (s. 1 - 22). London: Routledge.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory : strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Goffman, E. (1963). *Behavior in public places*. London: The Free Press of Glencoe/Collier-MacMillan Ltd.
- Goodwin, C. (1994). Professional Vision. *American Anthropologist*, 96(3), 606-633. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/682303>
- Grimen, H. (1991). *Taus kunnskap og organisasjonsstudier*. Bergen: LOS-senteret.
- Gundhus, H. I. (2018). Smart politiarbeid? Når skillene mellom etterretning, forebygging og etterforskning viskes ut. I A. Rønne & H. Stevnsborg (Red.), *Ret SMART : om smart teknologi og regulering* (s. 145-170). København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kruisbergen, E. W., de Jong, D. & Kleemans, E. R. (2011). UNDERCOVER POLICING: Assumptions and Empirical Evidence. *The British Journal of Criminology*, 51(2), 394-412. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/23639885>
- Lam, A. (2000). Tacit Knowledge, Organizational Learning and Societal Institutions: An Integrated Framework. *Organization Studies*, 21(3), 487-513.
<https://doi.org/10.1177/0170840600213001>
- Larsson, P. (2014). Normaliseringen av det unormale - Utvidelsen i bruk av utradisjonelle politimetoder. *Nordisk politiforskning*, 1(01), 41-57
- ER. Hentet fra http://www.idunn.no/nordisk_politiforskning/2014/01/normaliseringen_av_detunormale_-_utvidelsen_i_bruk_av_utradisjonelle_politimetoder
- Larsson, P. (2018). On the hunt: Aspects of the use of communication control in Norway. I N. R. Fyfe, H. I. Gundhus & K. Vrist Rønn (Red.), *Moral issues in intelligence-led policing* (s. 104 - 120). London: Routledge.
- Larsson, P., Gundhus, H. I. & Granér, R. (2014). Politivitenskap - en introduksjon. I P. Larsson, H. I. Gundhus & R. Granér (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 15 - 28). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy : dilemmas of the individual in public services* (30th anniversary expanded ed. utg.). New York: Russell Sage Foundation.
- Loftus, B. (2010). Police occupational culture: classic themes, altered times. *Policing and Society*, 20(1), 1-20. <https://doi.org/10.1080/10439460903281547>
- Loftus, B. & Goold, B. (2012). Covert surveillance and the invisibilities of policing. *Criminology & Criminal Justice*, 12(3), 275-288.
- Loftus, B., Goold, B. & Mac Giollabhui, S. (2016). From a Visible Spectacle to an Invisible Presence: The Working Culture of Covert Policing. *The British Journal of Criminology*, 56(4), 629-645. <https://doi.org/10.1093/bjc/azv076>
- Lomell, H. M. (2005). *Det selektive overblikk. En studie av videoovervåkingspraksis*.
- Lomell, H. M. & Neumann, C. B. (2017). Profesjonsblikk som analytisk grep og begrep. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(04), 279-283. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-04-01>
- Mac Giollabhui, S., Goold, B. & Loftus, B. (2016). Watching the watchers: conducting ethnographic research on covert police investigation in the United Kingdom. *Qualitative Research*, 16(6), 630-645. <https://doi.org/10.1177/1468794115622529>
- Marx, G. T. (1988). *Undercover : Police surveillance in America*. Berkeley: University of California Press.
- Molander, A. (2016). *Discretion in the welfare state : social rights and professional judgment*. Abingdon Oxon: Routledge.
- Nonaka, I. (1994). A Dynamic Theory of Organizational Knowledge Creation. *Organization Science*, 5(1), 14-37. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/2635068>
- O'Neill, M. & Loftus, B. (2013). Policing and the surveillance of the marginal: Everyday contexts of social control. *Theoretical criminology*, 17(4), 437-454.
- Paulsen, J. E. & Frogner, P. (2017). Det normalvitenskapelige politiblikket. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(04), 301-316. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-04-03> ER
- Polanyi, M. (1967). *The tacit dimension*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Ratcliffe, J. H. (2016). *Intelligence-led policing* (2nd ed. utg.). Abingdon: Routledge.
- Sacks, H. (1972). Notes on police assessment of moral character. *Studies in social interaction*, 280-293.
- Smette, I. (2017). Enhetskolens ulike lærerblikk. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(04), 317-331. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-04-04>
- Sommerbakk, R., Haugen, D. F., Tjora, A., Kaasa, S. & Hjermsstad, M. J. (2016). Barriers to and facilitators for implementing quality improvements in palliative care – results from a qualitative interview study in Norway. *BMC Palliative Care*, 15(1), 61. <https://doi.org/10.1186/s12904-016-0132-5>
- Stelfox, P. (2011). Criminal Investigation: Filling the Skills Gap in Leadership, Management, and Supervision. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 5(1), 15-22. <https://doi.org/10.1093/police/paq055>
- Tjora, A. H. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Trondsen, M. V., Tjora, A., Broom, A. & Scambler, G. (2018). The symbolic affordances of a video-mediated gaze in emergency psychiatry. *Soc Sci Med*, 197, 87-94. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2017.11.056>